

AUDİTORLAR ÜÇÜN TƏLİM KİTABÇASI

BAS 4400 STANDARTI

Razılaşdırılmış Prosedurlar üzrə Tapşırıqlar

Real iş üzrə təcrübi araşdırma və tipik səhvlər

Ustad Dərsi Materialı

Bakı şəhəri, 2026

MÜNDƏRİCAT

1. Ön söz və təlimin məqsədi
2. Bölmə 1. BAS 4400 standartının mahiyyəti
3. Bölmə 2. Standart seçimi: hansı, nə vaxt?
4. Bölmə 3. Düzgün BAS 4400 hesabatının strukturu
5. Bölmə 4. Real iş təhlili: Bratzadə işi (Evintikilsin)
6. Bölmə 5. 5 ölümcül səhv və onların təhlili
7. Bölmə 6. Daha 6 tipik səhv
8. Bölmə 7. Praktiki məşqlər və qiymətləndirmə
9. Bölmə 8. Auditorun çek-listi
10. Bölmə 9. Suallar və cavablar
11. Əlavələr

ÖN SÖZ VƏ TƏLİMİN MƏQSƏDİ

Hörmətli auditor həmkarlar! Bu təlim kitabçası real bir audit işi üzərində qurulub. Burada nəzəri biliklər deyil, gerçək təcrübədən çıxarılmış dərslər var.

Material Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin "X"saylı qətnaməsinin icrası ilə əlaqədar aparılmış real bir audit işinə əsaslanır. Auditor öz hesabatında BAS 4400 standartına istinad etmiş, lakin standartın əsas tələbini pozaraq beş əhəmiyyətli səhvə yol vermişdir. Bu səhvlər nəticəsində:

- Hesabat Auditorlar Palatasına şikayət obyektinə çevrilib
- Cavabdeh tərəf korrupsiya iddiası irəli sürmüşdür
- İcra prosesi ləngitilib və işin yenidən aparılması zərurəti yaranıb
- Auditor şirkətinin reputasiyasına əhəmiyyətli zərbə dəyib

Bu kitabçanı oxuduqdan sonra siz:

1. BAS 4400 standartının digər audit standartlarından əsaslı fərqi biləcəksiniz
2. Hansı tapşırıq üçün hansı standartın seçilməsi lazım olduğunu öyrənəcəksiniz
3. Düzgün "Faktiki Nəticələr Hesabatı"-nın necə yazılmasını biləcəksiniz
4. Tipik səhvlərdən xəbərdar olub onlardan qaçacaqsınız
5. Praktiki çek-listdən istifadə edərək hesabatınızı təqdim etməzdən əvvəl yoxlaya biləcəksiniz

Niyə real iş üzrə öyrənmək?

Nəzəri biliklər vacibdir, lakin əsl peşəkarlıq real təcrübədə formalaşır. Bu kitabçada siz başqa auditorun səhvini görə bilərsiniz, onun səbəbini anlayacaq və öz işinizdə eyni səhvi təkrar etməməyi öyrənəcəksiniz. Belə demək olar: bu, bir auditorun bahalı dərsidir - ondan ödəniş etmədən faydalanın.

BÖLMƏ 1. BAS 4400 STANDARTININ MAHİYYƏTİ

1.1. Ümumi tərif

BAS 4400 ("Engagements to Perform Agreed-Upon Procedures Regarding Financial Information" - "Maliyyə Məlumatlarına dair Razılaşdırılmış Prosedurlar üzrə Tapşırıqlar") Beynəlxalq Audit və Təminat Standartları Şurasının (IAASB) qəbul etdiyi standartdır. 2020-ci ildə bu standart ISRS 4400 (Revised) adı ilə yenilənmişdir.

Standartın əsas xüsusiyyəti budur: bu, TƏMİNAT VERMƏYƏN xidmət növüdür. Yəni auditor:

- Yalnız əvvəlcədən razılaşdırılmış prosedurları icra edir
- Yalnız faktiki nəticələri (tapıntıları) bildirir
- Heç bir rəy, fikir, qənaət və ya təminat ifadə etmir
- Hesabatın istifadə dairəsi məhduddur

1.2. Təminat növləri haqqında

Audit dünyasında üç növ təminat səviyyəsi var:

Təminat səviyyəsi	Standart	Nəticə forması	İşin həcmi
Yüksək (əsaslı)	BAS 700-799	Audit rəyi	Geniş
Məhdud	ISRE 2400-2410	Təkrar yoxlama nəticəsi	Orta
YOX (təminat verilmir)	BAS 4400, ISRS 4410	Tapıntılar hesabatı	Məhdud

Diqqət: BAS 4400 son sətirdədir. Bu, ona görə vacibdir ki, auditorun verdiyi sənəd bu standart altında məhdud hüquqi qüvvəyə malikdir.

1.3. Standart nə zaman istifadə olunur?

Tipik istifadə halları:

- a) Bank krediti üçün konkret göstəricilərin yoxlanması (məsələn, hesablanma əmsalları)
- b) Müştərinin xahişi ilə müəyyən hesabların yoxlanması
- c) Dövlət orqanının tələb etdiyi konkret prosedurların icrası
- d) Birləşmə və satınalma əməliyyatlarında hədəfli yoxlama
- e) Vergi orqanı üçün xüsusi hesablama prosedurları

1.4. Standartın əsas məhdudiyyətləri

BAS 4400 üzrə auditor:

- Maliyyə hesabatlarının ümumi düzgünlüyü haqqında fikir bildirə bilməz
- Daxili nəzarət sisteminin keyfiyyəti haqqında qiymət verə bilməz
- Mühasibat siyasətinin uyğunluğu haqqında nəticə çıxara bilməz
- Yalnız konkret razılaşdırılmış proseduralar üzrə nəticə təqdim edə bilər

BÖLMƏ 2. STANDART SEÇİMİ: HANSI, NƏ VAXT?

2.1. Niyə standart seçimi vacibdir?

Yanlış standart seçimi - başlanğıcdan səhv qərar deməkdir. Çox vaxt auditorlar müştəri tələblərinə uyğun standart seçmək əvəzinə, özlərinə rahat olan standartı seçirlər. Bu, ciddi səhvdir. Standart seçimi tapşırığın xarakterindən asılıdır:

2.2. Qərar ağacı: hansı standartı seçmək?

Birinci sual:

Müştəri sizdən TƏMİNAT (yəni rəy, fikir) gözləyir, yoxsa yalnız faktları?

İkinci sual:

Hesabatın istifadəçisi kimdir? (məhkəmə, dövlət orqanı, kreditor və s.)

Üçüncü sual:

Yoxlanılacaq prosedurlar əvvəlcədən razılaşdırılıbmı?

Tapşırığın xarakteri	Uyğun standart	Nəticə forması
Tam audit (illik maliyyə hesabatları)	BAS 700/705/706	Audit Rəyi
Xüsusi məqsədli audit (məhkəmə, vergi)	BAS 800/805	Xüsusi məqsədli Audit Rəyi
Məhdud təminat (təkrar yoxlama)	ISRE 2400/2410	Təkrar yoxlama nəticəsi
Yalnız konkret prosedurlar	BAS 4400	Faktiki Nəticələr Hesabatı
Mühasibatlığın aparılması	ISRS 4410	Tərtibetmə hesabatı

2.3. Praktik nümunə

Tutaq ki, məhkəmə qətnaməsinin icrası üçün hesablama lazımdır. İcra məmuru sizdən məcburi işburaxma müddəti üçün əmək haqqını hesablamağı xahiş edir. Hansı standart?

Düzgün cavab:

BAS 800 (Xüsusi məqsədli audit). Çünki məhkəmə qərarının icrası həqiqi hüquqi nəticə doğurur və hesabat təminatlı olmalıdır. BAS 4400 yalnız o halda uyğun olardı ki, tərəflər konkret prosedurlar üzərində razılaşsa, hesabatın yalnız onlar üçün məhdud xarakter daşdığını qəbul etsin.

BÖLMƏ 3. DÜZGÜN BAS 4400 HESABATININ STRUKTURU

BAS 4400 üzrə hesabat 8 əsas bölmədən ibarət olmalıdır. Hər bölmənin öz funksional məqsədi var:

3.1. Səkkiz məcburi bölmə

- 1. Başlıq:** "Faktiki Nəticələr haqqında Hesabat" və ya "Razılaşdırılmış Prosedurlar üzrə Hesabat".
- 2. Adresant:** Tapşırığı verən tərəfin dəqiq adı və ünvanı ("...şirkətinin direktor adına" kimi).
- 3. Tapşırığın təsviri:** Hesabatın məqsədi, əhatə dairəsi və hansı maliyyə məlumatına dair olduğu.
- 4. Razılaşdırılmış prosedurların siyahısı:** Hər prosedur ayrı-ayrı nömrələnmiş və dəqiq təsvir edilmiş şəkildə.
- 5. Faktiki nəticələr (tapıntılar):** Hər prosedurun nəticəsi - faktiki, qiymətləndirməsiz.
- 6. Məhdudiyyətlər haqqında bəyanat:** "Bu rəy deyil, audit deyil, təminat verilmir" açıq qeyd edilir.
- 7. İstifadə dairəsi:** Yalnız konkret tərəflər üçün, ümumi yayım qadağan.
- 8. İmza, tarix, ünvan:** Auditor adı, lisenziya nömrəsi, tarix, şəhər.

3.2. Standart məhdudiyyət bəyanatı

Hesabatın 6-cı bölməsində aşağıdakına bənzər bəyanat olmalıdır:

« Bu hesabat yalnız [tərəfin adı] tərəfindən [konkret məqsəd] üçün istifadə üçün hazırlanmışdır. Bu hesabat BAS 4400 "Razılaşdırılmış Prosedurlar üzrə Tapşırıqlar" standartına uyğun aparılmış razılaşdırılmış prosedurların nəticəsidir. Biz audit və ya təkrar yoxlama aparmadıq. Müvafiq olaraq, biz heç bir təminat ifadə etmirik. Yalnız yuxarıda qeyd edilən prosedurları yerinə yetirsəydik, başqa məsələlər diqqətimizə çatdırıla bilərdi və biz bunlar haqqında məlumat verərdik. Bu hesabatın istifadəsi yalnız yuxarıda göstərilən tərəflərlə məhduddur və başqa heç kim üçün nəzərdə tutulmayıb və başqaları tərəfindən istifadə edilməməlidir. »

BÖLMƏ 4. REAL İŞ TƏHLİLİ: BRATZADƏ İŞİ (EVINTIKILSIN)

4.1. İşin tarixçəsi

İddiaçı Alizadə Ata Baba oğlu "Evintikilsin Limited" şirkətində baş mühəndis kimi 1202 R sayılı 15.07.2013-cü il tarixli əmək müqaviləsi əsasında işləmişdir. 04 oktyabr 2022-ci il tarixdən şirkət onu işə buraxmamışdır.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi 20.12.202X-cü il tarixli "X"saylı qətnaməsi ilə:

- İddiaçının "Suların Sultanı" və ya DP-2 tipli digər gəmidə baş mühəndis vəzifəsinə işə bərpa edilməsini
- Məcburi işburaxma müddətinə görə əmək haqqının ödənilməsini

qət etmişdir. İcra məmuru bu qətnamənin icrası üçün auditor təyin etmiş və auditor ödəniləcək məbləği hesablamalı idi. "Auditik" MMC bu işi qəbul etmiş və BAS 4400 standartına istinadla hesabat təqdim etmişdir.

4.2. Auditor nə etdi?

Auditor BAS 4400 standartını seçərək aşağıdakı prosedurları icra etmişdir:

1. Əmək Məcəlləsinin 177-ci maddəsi əsasında orta əmək haqqını hesabladı
2. Ödənişdən əvvəlki 2 ay üçün baza məbləği topladı (oktyabr-noyabr 2022)
3. Bir günlük əmək haqqını hesabladı: 386.70 AZN
4. Məcburi işburaxma dövrü iş günlərini saydı: 261 gün
5. Əmək haqqı məbləğini hesabladı: 100,928.70 AZN
6. Vergi və sosial ayırmaları çıxdı: 26,901.33 AZN
7. Ödəniləcək məbləği müəyyən etdi: 74,027.37 AZN

4.3. Hansı səhvlər tapıldı?

Bu hesabatda 5 əsas və 6 əlavə səhv aşkar edildi. Onların hər biri özlüyündə ciddi deyil, lakin birlikdə hesabatın etibarını ciddi şəkildə şübhə altına alır:

Texniki səhvlər:

- Baza dövrü ƏH rəqəmləri 2022 arayışı ilə uyğun gəlmir (4,336.28 AZN fərq)
- Baza dövrü iş günləri səhv: 42 əvəzinə 40 olmalıdır
- Hesablama dövrü iş günləri səhv: 261 əvəzinə 268 olmalıdır
- Vergi hesablamalarında metodoloji qarışıqlıq

BAS 4400 pozuntuları:

- Hesabat "AUDİT RƏYİ" başlığı ilə təqdim edilib
- Auditor "rəy vermədiyini" deyir, sonra rəy verir (daxili ziddiyyət)
- Nəticələr kateqorik formada təqdim edilib
- Mənbə sənədləri sənədləşdirilməyib
- Standart seçimi yanlış olub (BAS 4400 əvəzinə BAS 800 olmalıydı)

BÖLMƏ 5. 5 TƏHLÜKƏLİ SƏHV VƏ ONLARIN TƏHLİLİ

5.1. Səhv №1: Hesabatda "AUDİT RƏYİ" yazmaq

Real iş nümunəsi:

« AUDİT RƏYİ (Nəticə və təkliflər) »

Niyə yanlışdır?

BAS 4400 standartı təminat verməyən tapşırıqdır. "Rəy" sözü təminat ifadə edir. "Nəticə və təkliflər" də qiymətləndirmə bildirir. Bu, standartın əsas tələbini birbaşa pozur.

Düzgün ifadə:

« FAKTİKİ NƏTİCƏLƏR HAQQINDA HESABAT (Report of Factual Findings) »

5.2. Səhv №2: Kateqorik nəticələr təqdim etmək

Real iş nümunəsi:

« Auditə təqdim edilmiş sənədlər üzrə Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyinin müddəalarına əsasən Bratzadə Ata Babaoğluna bir günə düşən hesablanmış orta əmək haqqı 386,70 manat təşkil etmiş... »

Bu cümlə kateqorikdir - "təşkil etmiş" formul kimi səslənir. BAS 4400-də nəticə belə təqdim olunmalıdır:

« Razılaşdırılmış metodologiya əsasında və təqdim edilmiş sənədlərdən istifadə etməklə aparılmış hesablamada bir günə düşən orta əmək haqqı 386.70 AZN olaraq müəyyən edilmişdir. Bu nəticə yalnız təqdim edilmiş baza məlumatına və razılaşdırılmış prosedura söykənir; başqa məlumat və ya alternativ metodologiya istifadə edilsəydi, fərqli nəticə ola bilərdi. »

5.3. Səhv №3: Yanlış standart seçimi

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin qətnaməsinin icrası üçün hesablama lazım idi. Bu, məhkəmə qərarının icrasındadır - yəni hüquqi nəticə doğuran sənəddir. Bu halda:

- BAS 800 (Xüsusi məqsədli audit) - ən uyğun olardı
- BAS 4400 - yalnız tərəflər razılaşsa və hüquqi nəticə tələb olunmasa

Auditor BAS 4400-ü seçməklə özünü iki yerdə kilitləyib: birincisi, BAS 4400 standartının tələblərinə uyğun gəlməli idi; ikincisi, məhkəmə icraatı üçün lazımı hüquqi qüvvəni təmin edə bilməyib. Beləliklə bütün proses pozulub.

5.4. Səhv №4: Daxili məntiqi ziddiyyətlər

Auditor hesabatın müxtəlif yerlərində bir-birinə zidd ifadələr işlətmişdir:

Səhifə 2 (Giriş):

« Biz razılaşdırılmış prosedurların məqsədəuyğunluğu ilə bağlı heç bir açıqlama vermirik. »

Səhifə 8 (Bölmə adı):

« AUDİT RƏYİ (Nəticə və təkliflər) »

Səhifə 10 (Bənd 7):

« ...bunların hüquqi xarakteri ilə bağlı heç bir rəy ifadə etmirik. »

Bu ziddiyyət cavabdeh tərəfinə güclü hüquqi alət verir. Onlar məhkəmədə deyə bilər: "Auditor özü iki yerdə rəy vermədiyini bildirib. Onda "AUDİT RƏYİ" başlıqlı bölmə nədir? Bu sənəd ya rəydir, ya yox - ikisi birdən ola bilməz."

5.5. Səhv №5: Mənbə sənədlərini sənədləşdirməmək

Hesabatın ən kritik problemi - rəqəmlərin haradan gəldiyinin göstərilməməsidir. Real nümunəyə baxaq:

Göstərici	Audit (AZN)	2022 arayışı (AZN)	Fərq (AZN)
Oktyabr 2022	12,455.60	8,998.68	+3,456.92
Noyabr 2022	3,785.61	2,906.25	+879.36
CƏMİ	16,241.21	11,904.93	+4,336.28

Bu fərqi auditor izah edə bilməz çünki mənbə sənədi hesabatla əlavə edilməyib. Hansı 16,241.21 AZN haradan gəldi? Maaş cədvəli? Bank köçürmə sənədi? Mühasibatlıq sisteminin çıxarışı? Hesabat susur.

Düzgün təcrübə:

- Hər rəqəm üçün mənbə sənədi göstərin
- Sənədlərin surətlərini hesabatla əlavə edin
- Birdən çox mənbə varsa, hansını üstün tutduğunuzu izah edin
- Ziddiyyətli mənbələr olarsa, hesabatda açıq qeyd edin

BÖLMƏ 6. DAHA 6 TİPİK SƏHV

6.1. Səhv №6: Müştəri tapşırığını birtərəfli qəbul etmək

Auditor üçüncü tərəflə məsləhətləşmədən prosedurları müəyyən etməməlidir. BAS 4400 üzrə tapşırığı verən tərəf və hesabatın istifadəçisi ETİBARLI, hər ikisi prosedurları razılaşdırmalıdır. Əgər icra məmurudur tapşırığı verir, lakin nəticəni məhkəmə istifadə edir, onda hər ikisi (icra məmuru + məhkəmə) prosedurları təsdiq etməlidir.

6.2. Səhv №7: Hesabatın yayılma dairəsini göstərməmək

BAS 4400 hesabatları məhdud istifadə üçündür. Hesabatda dəqiq qeyd edilməlidir: "Bu hesabat yalnız [konkret tərəf] üçün, [konkret məqsəd üçün] hazırlanmışdır." Əgər bu qeyd yoxdursa, hesabat ictimaiyyətə yayılırsa, auditor məsuliyyət altına düşə bilər.

6.3. Səhv №8: Sübut toplamaq

Bəzi auditorlar düşünür ki, BAS 4400 üzrə sadəcə müştəri verdiyini qəbul edirlər. Bu səhvdir. Hətta razılaşdırılmış prosedurlar üzrə də auditor nəticələri sübut etməlidir. Müştəri "belədir" deyir - auditor sənədlə təsdiqləyir. "İnanıram" - sübut deyil.

6.4. Səhv №9: Müstəqillik məsələsinə diqqət etməmək

BAS 4400-də müstəqillik məcburi tələb deyil, lakin yaxşı təcrübədir. Əgər auditorun maraqlar konfliktinə varsa (məsələn, müştəri ilə ailə əlaqəsi, ortaq biznes maraqları), bu mütləq hesabatda açıqlanmalıdır. Açıqlama olmadan iş etibarını itirir.

6.5. Səhv №10: İş kağızlarını saxlamamaq

Hər prosedurun necə icra edildiyi, hansı sübutla təsdiqləndiyi, kim tərəfindən yoxlandığı sənədləşdirilməlidir. BAS 4400 üzrə işlər ən azı 5 il saxlanmalıdır. Şikayət olduqda Auditorlar Palatası bu kağızları görmək istəyir - əgər yoxdursa, auditor müdafiə oluna bilməz.

6.6. Səhv №11: Subyektiv qiymətləndirmələr istifadə etmək

"Mənim fikrimcə...", "Adekvatdır...", "Qənaətbəxşdir...", "Düzgündür...", "Lazımı qaydadadır..." - bu sözlər BAS 4400-də olmamalıdır. Hər biri qiymətləndirmə bildirir, qiymətləndirmə isə təminatdır. Əvəzinə fakt yazın: "Sənəddə X göstərilib", "Hesablama Y formuluna uyğundur."

BÖLMƏ 7. PRAKTİK MƏŞQLƏR VƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Aşağıdakı praktik məşqlər vasitəsilə öyrəndikləriniz yoxlayın. Cavabları kitabçanın sonunda verilmişdir.

Məşq 1: Standart seçimi

Müştəri sizdən bunu istəyir: "Mənim şirkətimin son 6 ayının debitor borclarının yaşlandırılma cədvəlini hazırlayın və 90 gündən artıq olanları ayırın. Bu məlumatı bank krediti üçün təqdim edəcəm."

Hansı standartı seçərsiniz?

- a) BAS 700 (tam audit)
- b) BAS 800 (xüsusi məqsədli audit)
- c) BAS 4400 (razılaşdırılmış prosedurlar)
- d) ISRE 2400 (təkrar yoxlama)

Məşq 2: İfadə düzəlişi

Aşağıdakı ifadəni BAS 4400-ə uyğun şəkildə yenidən yazın:

« Aparılmış audit yoxlaması nəticəsində bizim fikrimizə görə şirkətin xərcləri 2024-cü ilin I rübü üzrə düzgün hesablanmış və 850,000 AZN təşkil etmişdir. Bütün vergi tutulmaları qanuna uyğundur. »

Cavab nümunəsi:

« Razılaşdırılmış prosedurların icrası nəticəsində aşağıdakı tapıntılar müəyyən edilmişdir: (1) Təqdim edilmiş ilkin sənədlər və mühasibatlıq qeydləri əsasında 2024-cü ilin I rübü üzrə xərclər 850,000 AZN olaraq hesablanmışdır. (2) Yoxlanılmış vergi tutulmalarının hesablanması seçilmiş prosedur çərçivəsində qüvvədə olan vergi dərəcələrinə uyğun gəlmişdir. Bu hesabat təminat ifadə etmir. »

Məşq 3: Səhvi tap

Aşağıdakı hesabat parçasında neçə BAS 4400 pozuntusu var?

« AUDİT RƏYİ. Biz X şirkətinin 2024-cü il maliyyə hesabatlarını yoxladıq. Aparılmış yoxlamalar nəticəsində bizim fikrimizə bütün maliyyə göstəriciləri düzgündür və qanunvericiliyə uyğundur. Şirkətin daxili nəzarət sistemi adekvatdır. Bu nəticələr BAS 4400 standartına uyğun aparılmışdır. »

Tapın:

- "AUDİT RƏYİ" başlığı (səhv №1)

- "yoxladıq" - audit terminologiyası (səhv №2)
- "bizim fikrimizcə" - rəy ifadəsi (səhv №3)
- "düzgündür" - kateqorik qiymətləndirmə (səhv №4)
- "qanunvericiliyə uyğundur" - hüquqi rəy (səhv №5)
- "daxili nəzarət sistemi adekvatdır" - subyektiv qiymət (səhv №6)
- Mənbə sənədlərinə istinad yoxdur (səhv №7)

BÖLMƏ 8. AUDİTORUN ÇEK-LİSTİ

Hesabatı təqdim etməzdən əvvəl bu çek-listi tətbiq edin. Hər nöqtə üzrə "Bəli" cavabı almasanız, hesabatı yenidən nəzərdən keçirin.

8.1. Standart və terminologiya

- Hesabatın başlığı "Faktiki Nəticələr Hesabatı" və ya bənzər formadadır
- Hesabatda "audit rəyi" və ya "audit" sözləri istifadə edilməyib
- "Mənim fikrimcə", "adekvatdır", "doğrudur" kimi qiymətləndirmə sözləri yoxdur
- Tapıntılar kateqorik formada deyil, faktları bildirən şəkildə yazılıb
- Hesabatda standart adı (BAS 4400) açıq göstərilib

8.2. Prosedurlar və sübutlar

- Hər razılaşdırılmış prosedur ayrıca nömrələnib və təsvir edilib
- Hər prosedur üçün faktiki nəticə (tapıntı) göstərilib
- Hər tapıntı üçün mənbə sənədinə istinad var
- Mənbə sənədlərinin surətləri hesabata əlavə edilib
- Birdən çox mənbə varsa, ziddiyyət varsa, açıq qeyd edilib

8.3. Məhdudiyyətlər və istifadə dairəsi

- "Bu rəy deyil, audit deyil, təminat verilmir" bəyanatı var
- Hesabatın istifadə dairəsi məhdudlaşdırılıb (kim üçün, hansı məqsəd üçün)
- İstifadə məhdudiyyəti açıq və yazılıb göstərilib
- Auditor müstəqilliyi məsələsi əks olunub (varsa konflikt)
- Daxili ziddiyyət yoxdur - bütün bölmələr bir-biri ilə uyğundur

8.4. Texniki keyfiyyət

- Hesablamalar yoxlanılıb (kalkulyator, Excel, formul)
- İstehsalat təqvimini və iş günləri dəqiqdir
- Vergi və ayırma dərəcələri qüvvədə olan qanunla uyğundur
- Bütün rəqəmlər mətnlə uyğun gəlir

Tarixlər və imzalar yerindədir

BÖLMƏ 9. SUALLAR VƏ CAVABLAR

Sual 1: Müştəri "audit rəyi" tələb edirsə, lakin tapşırıq BAS 4400 üçün uyğundursa, nə etmək lazımdır?

Müştəri ilə bunu açıq müzakirə edin. Əgər həqiqətən təminat verilməsi lazımdırsa, BAS 800 və ya BAS 700 seçilməlidir. Əgər prosedur xarakterli işdir, müştəriyə BAS 4400-ün niyə uyğun olduğunu izah edin və terminologiyanın nə olacağını razılaşdırın. Müştəri nəyi tələb edirsə, onu yazmamalısınız - standartı pozmaq olmaz.

Sual 2: Hesabatın istifadə dairəsi nə qədər məhdud olmalıdır?

BAS 4400 hesabatları yalnız tapşırığı verən tərəflər üçün məhduddur. Məsələn: "Bu hesabat yalnız Bakı ş. Səbail rayon İcra şöbəsi tərəfindən, "X"saylı qətnamənin icrası məqsədi üçün istifadə oluna bilər. Başqa tərəflər və başqa məqsədlər üçün istifadə qadağandır." Bu cür bəyanat olmasa, auditor sonradan üçüncü tərəflərə qarşı məsuliyyət altına düşə bilər.

Sual 3: Əgər müştəri BAS 4400-ü səhv başa düşürsə nə etmək?

Tapşırıq başlanmadan əvvəl yazılı şəkildə standartın tələblərini izah edin. Müştərinin imzaladığı tapşırıq müqaviləsində aydın yazın: "Bu tapşırıq BAS 4400 standartına əsaslanır. Auditor heç bir təminat ifadə etmir, yalnız razılaşdırılmış prosedurların faktiki nəticələri haqqında hesabat verəcək." Bu, sonradan münaqişələrin qarşısını alır.

Sual 4: BAS 4400 və ISRS 4400 (Revised) arasında fərq nədir?

ISRS 4400 (Revised) 2020-ci ildə qəbul edilmiş yenilənmiş versiyadır. Əsas dəyişiklik: yeni standart prosedurların icrasına və hesabatlamaya daha çox diqqət yetirir, peşəkar mühakimə tələbi açıq qeyd olunur, müstəqillik məsələsi daha yaxşı tənzimlənir. 2022-ci ildən etibarən bütün BAS 4400 tapşırıqları ISRS 4400 (Revised) standartına uyğun aparılmalıdır.

Sual 5: Tapşırıqdan sonra şikayət olarsa, nə etməliyəm?

Birinci növbədə iş kağızlarınızı (working papers) qoruyun. Hər prosedurun necə icra edildiyini, hansı sübutla əsaslandırıldığını göstərə bilməlisiniz. Auditorlar Palatasına yazılı izahat verin, bütün sənədləri əlavə edin. Standart olaraq əməl etdiyinizi sübut edin. Əgər səhv olubsa, açıq qəbul edin və düzəltməyə çalışın - inkar etmək yerinə.

Sual 6: Real iş təcrübəmdə bu səhvlərə yol vermişəmsə, nə etməliyəm?

Birinci - özünüzü tənbeh etməyin. Hər auditor səhvlərdən öyrənir. İkinci - mövcud hesabatınızı yenidən nəzərdən keçirin. Əgər tapşırıq hələ aktivdirsə, müştəri ilə razılaşb düzəliş hesabatı verin. Üçüncü - gələcək tapşırıqlarda bu çek-listdən istifadə edin. Dördüncü - peşəkar inkBASf təlimlərinə qatılın və IFAC-ın yenilənmiş təlimat materiallarını oxuyun.

ƏLAVƏLƏR

Əlavə 1. Faydalı standartlar siyahısı

Standart	Təsvir
BAS 200	Auditor məsuliyyətinin ümumi prinsipləri
BAS 700-799	Maliyyə hesabatlarına dair audit rəyi
BAS 800	Xüsusi məqsədlər üzrə audit
BAS 805	Maliyyə hesabatının ayrı-ayrı maddələri üzrə audit
ISRE 2400	Maliyyə hesabatlarının təkrar yoxlanması
ISRE 2410	Aralıq maliyyə məlumatlarının təkrar yoxlanması
BAS 4400 / ISRS 4400	Razılaşdırılmış prosedurlar üzrə tapşırıqlar
ISRS 4410	Tərtibetmə tapşırıqları
BASE 3000	Maliyyə olmayan məsələlər üzrə təminat tapşırıqları

Əlavə 2. Praktiki məsələlərin cavabları

Məsələ 1 - Cavab:

(c) BAS 4400. Çünki: müştəri konkret prosedurlar tələb edir (yaşlandırılma və 90+ gün ayırma), nəticəni bank (üçüncü tərəf) istifadə edəcək, lakin auditor ümumi rəy tələb olunmur. Tərəflər prosedurları razılaşdırma bilirlər. BAS 4400 tam uyğundur.

Məsələ 2 - Cavab:

Bölmə 7-də verilmiş cavab nümunəsinə baxın. Əsas dəyişikliklər: "audit yoxlaması" → "razılaşdırılmış prosedurların icrası", "bizim fikrimizcə" → "təqdim edilmiş sənədlər əsasında", "təşkil etmişdir" → "hesablanmışdır", əlavə məhdudiyət bəyanatı.

Məsələ 3 - Cavab:

Bölmə 7-də 7 səhv göstərilib. Hamısını tapdınsa - peşəkarsız.

Əlavə 3. Mənbələr və oxunmalı materiallar

- IAASB (International Auditing and Assurance Standards Board) - rəsmi standartlar
- Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası - milli normativ aktlar
- ISRS 4400 (Revised) 2020 - yenilənmiş standart
- "Auditor xidməti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu
- Beynəlxalq Mühəsiblərin Federasiyası (IFAC) tərəfindən nəşr olunmuş tətbiq təlimatları

Son söz

Bu kitabça başqa bir auditorun səhvlərindən öyrənmək imkanı verir. Real təcrübə bahalıdır - ya öz səhvlərinizdən öyrənirsiniz (uzun və ağırlı yol), ya başqasının təcrübəsindən (qısa və ağırsız yol). Bu kitabça ikinci yolu sizə təqdim edir.

Hər auditor səhv edir - amma peşəkar auditor eyni səhvi iki dəfə etmir. Sizin məsuliyyətiniz - öyrəndiklərinizi gündəlik təcrübədə tətbiq etməkdir.

Uğurlar arzu edirik!